

УДК 504+502.71

*Н. В. Максименко, А. А. Клещ
(м. Харків, Україна)*

ЛАНДШАФТНО-ЕКОЛОГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ, ЯК ВТІЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ІМПЕРАТИВУ

Зроблено аналіз сучасної ситуації в системі ландшафтного планування територій з огляду на чинну законодавчу базу. Особлива увага приділена Закону України «Про ландшафти», якісна розробка якого і адекватна реалізація дали б можливість оптимізувати процеси ландшафтного планування для забезпечення реалізації екологічного імперативу сталого розвитку.

Ключові слова: ландшафтне планування, містобудування, сталий розвиток, ландшафт.

Актуальність. Найважливішим напрямом реалізації ідей стійкого розвитку, висунутих на конференції ООН в Ріо-де-Жанейро у 1992 році в «Прядку денному на 21 століття» є ландшафтне планування, теорія і практика якого має тривалу передісторію розвитку. Як приклади можна навести систему Фен-Шуй в Китаї, «Закон градський», відомий на Русі з XIII ст, «Покращення земель» і «Прикраса земель» у Німеччині початку XIX ст. Основи сучасного конструктивного напрямку ландшафтного планування були закладені в працях відомих вчених В.В. Докучаєва, Р. Н. Висоцького, Р. Ф. Морозова, Л. Р. Раменського, Д. Л. Арманда, М. А. Глазовської, А. Г. Ісаченка, Н. С. Касимова, В. С. Преображенського, Н. А. Солнцева, В. Б. Сочави, В. А. Ніколаєва і ін. Як особливий напрям наукової діяльності і практики ландшафтне планування розвивається в зарубіжних країнах, і насамперед у Німеччині, де ландшафтне планування було вперше закріплене юридично як планувальний інструмент захисту ландшафту, догляду за ландшафтом і його розвитку [10].

Мета і методи дослідження – оцінка можливостей реалізації принципів ландшафтного планування в Україні для втілення екологічного імперативу сталого розвитку.

Досягнення мети можливе за умови всебічного аналізу сучасної ситуації ландшафтного планування у містобудівній практиці та в сільських населених пунктах, а також аналізу законодавчої бази відносно оптимізації ландшафтів і прогнозу її розвитку на майбутнє.

Результати дослідження. Одним із ключових чинників сталого розвитку держави і консолідації суспільства навколо вирішення проблем зміцнення державності і поліпшення добробуту людей стає екологічний імператив, який передбачає запровадження нового способу господарювання, наближеного до законів природи, раціональне використання, превентивну охорону і своєчасне відтворення якості умов природного життєвого докільця та природних ресурсів [9].

Останнім часом все більше людей схильні вважати незаймане навколишнє середовище найважливішою основою якості їх життя. Ґрунтовий покрив, водні ресурси, кліматичні умови, рослинність та тваринний світ - це природні основи життя людей. У цьому контексті збереження здатності ландшафту опиратися навантаженням упродовж довгого періоду представляє собою вищу мету. Взяти на себе відповідальність за досягнення цієї мети - завдання не тільки природоохоронних установ, а й усіх суб'єктів діяльності, які мають справу з природою і ландшафтом.

На сьогодні, ландшафтне планування є один з найбільш ефективних інструментів раціонального використання і охорони навколишнього природного середовища. Екологізація процесу територіального планування передбачає цілеспрямовану зміну природного середовища та конструювання ландшафтів із заданими сприятливими властивостями. Призначене для комплексної оптимізації взаємин «соціум» – «культурний ландшафт» – «природне середовище», ландшафтне планування виконує завдання підвищення господарської ефективності, формування екологічної сприятливості територіальних комплексів, а також застосування естетичних елементів ландшафтного мистецтва.

Особливий інтерес представляє розробка концептуальних основ ландшафтного планування міського середовища, оскільки захист життєвого та природного середовища від шкідливого впливу техногенних і соціально-побутових факторів, небезпечних природних явищ визначено як пріоритетне завдання сучасного містобудування, закріплене статтею 2 Закону України «Про основи містобудування» [1].

Для населених пунктів і міст України основним завданням ландшафтного планування є застосування теорії планувального зонування, яке забезпечує оптимальне взаєморозташування міських структур і оптимізацію територіальних зв'язків промислових, житлових, комунальних, транспортних та інших функціональних зон методами територіального структурно-функціонального регулювання антропогенних навантажень.

Використання прийомів ландшафтного планування для корегування територіального устрою великих міст орієнтоване на поділ міста на великі планувальні зони, розподілені з урахуванням форми екологічного каркаса. Своєю чергою, принцип виділення екологічного каркаса міста-конструкту принципово відмінного від сформованих традицій озеленення міської території – стає основним фактором, що визначає закономірності формування композиції природно-територіальних комплексів міста, не залежно від їх зонального та регіонального розташування.

Такі ж проблеми виникають стосовно ландшафтного планування сільських поселень. Українські сільські населені пункти у своєму розвитку мають невпинно наблизитися до європейських стандартів життя та праці для осіб, що в них проживають. Цивілізований підхід до розвитку малих і середніх населених пунктів неможливий без комплексного планування всього, що буде створюватися на землі.

Ключ для сталого планомірного і гармонійного розвитку територій - це розроблення та використання у практичній діяльності містобудівної документації (загальний термін, що використовується як для міст, так і для сільських населених пунктів). Така документація дає можливість реальної прив'язки до зонування населених пунктів під час розробки програм економічного і соціального розвитку, збереження природних ресурсів і підтримання санітарно-епідеміологічної, протипожежної та інших видів безпеки.

Ефективне застосування концептуальних засад ландшафтного планування можливе лише при формуванні відповідної законодавчої бази, здатної врегулювати відносини у сфері територіального планування.

З цією метою було розроблено Закон України «Про ландшафти», який було прийнято 23.02.2012. Згідно з Преамбулою, Закон спрямований на забезпечення охорони, регулювання та планування ландшафтів з метою їх збереження та невиснажливого використання для задоволення екологічних, культурних, оздоровчих, економічних та інших потреб суспільства.

Відповідно до ст.3 Закону головною метою державного регулювання ландшафтів визначено [2]:

- забезпечення збалансованого та комплексного управління користуванням ландшафтів з урахуванням місцевих природних, культурних, історичних та археологічних особливостей та цінностей ландшафтів;
- збереження різноманітності ландшафтів, природної, культурної, історичної та археологічної спадщини, враховуючи економічні і соціальні потреби суспільства, а також принципи сталого розвитку;
- створення умов для сталого функціонування ландшафтів та їх компонентів, збереження взаємозв'язків між ними, забезпечення цілісності їх екосистемних функцій;
- впровадження екологічної політики у сфері охорони та регулювання ландшафтами в галузеву політику (сільське господарство, лісове господарство, водне господарство, промисловість, енергетика, транспорт, містобудування тощо), забезпечення екологічної безпеки тощо.

Концептуальні основи цього закону повністю відповідали основним положенням ратифікованої у вересні 2005 року Україною Європейської ландшафтної конвенції. Таким чином, на міжнародному рівні наша країна взяла зобов'язання здійснення ландшафтної політики, спрямованої на «охорону, регулювання і планування ландшафту; встановлення порядку участі широкого загалу, місцевих і регіональних органів влади та інших сторін, заінтересованих у визначенні та впровадженні ландшафтної політики; включення ландшафту до власної регіональної і міської планової політики та до її культурної, екологічної, сільськогосподарської, соціальної та економічної політики, а також до будь-якої іншої політики, що може безпосередньо або опосередковано впливати на ландшафт» [3].

У той же час, прийнятий Закон не відповідав на цілу низку питань, що виникають після ознайомлення з Конвенцією. Так Конвенція зобов'язує передбачати конкретні заходи, які мають виконувати сторони на національному рівні у сфері здійснення ландшафтної політики, розробляти порядок контролю за дотриманням вимог з охорони ландшафтів, передбачити порядок відповідальності за порушення цього закону та інших, що стосуються ландшафтів.

Прийнятий же закон не передбачив ні конкретних заходів з ландшафтної політики України, ні порядку здійснення контролю, ні можливості змін екологічного законодавства України після прийняття Закону про ландшафти. Навіть, не розглянуті питання відповідальності за порушення норм законодавства у сфері ландшафтів. На наш погляд, саме тому впровадження цього Закону було призупинено Президентом України, а сам Закон відправлений на доопрацювання.

Висновки. Створення та ефективного використання схем ландшафтного планування міської чи сільської території, соціально-економічні та екологічні результати впровадження цих концепцій на локальному рівні міста, його адміністративних районів чи невеликого сільського поселення мають стати складовою частиною діяльності, що забезпечує екологічну рівновагу, соціальну стабільність та сталий розвиток території.

Список літератури:

1. **Закон України** «Про основи містобудування» від 16 листопада 1992 року № 2780-ХІІ. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 52.
2. **Закон України** «Про ландшафти» – *portal.rada.gov.ua*
3. **Європейська ландшафтна Конвенція** - www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/.../ukrainian.
4. **Авессаламова И. А.** Экологическая оценка ландшафтов / И. А. Авессаламова – М : Издательство Московского университета, 1992. – 86 с.
5. **Григорян А. Г.** Ландшафт современного города / А. Г. Григорян – М. : Стройиздат, 1986. – 136с.
6. **Казаков Л. К.** Ландшафтоведение с основами ландшафтного планирования / Л. К. Казаков. – М. : «Академия», 2008. – 336 с.
7. **Макаров В. З.** Эколого-географическое картографирование городов / В. З. Макаров, Б. А. Новаковский, А. Н. Чумаченко. – Саратов : Научный мир, 2002. – 196 с.
8. **Максименко Н. В.** К вопросу использования художественно-эстетического подхода ландшафтного планирования для обеспечения устойчивого развития городской среды / Н. В. Максименко, А. А. Клещ // Екологія та освіта: актуальні проблеми природокористування в умовах наростаючих ризиків техногенних катастроф: збірник матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси : ПП Гордієнко Є. І., 2012. – С. 200-202.
9. **Туниця Ю. Ю.** Екологічний імператив сталого розвитку регіонів України: в пошуках чинників консолідації суспільства / Ю. Ю. Туниця // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.19. – С. 146 – 156.
10. **Ландшафтное планирование: принципы, методы, европейский и российский опыт.** – Иркутск : Изд-во института географии СО РАН, 2002. – С.25.

Н. В. Максименко, А. А. Клещ

ЛАНДШАФТНО-ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ, КАК ВОПЛОЩЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ИМПЕРАТИВА

Сделан анализ современной ситуации в системе ландшафтного планирования территорий, учитывая существующую законодательную базу. Особое внимание уделено Закону Украины «О ландшафтах», качественная разработка которого и адекватная реализация позволила бы оптимизировать процессы ландшафтного планирования для обеспечения реализации экологического императива устойчивого развития.

Ключевые слова: ландшафтное планирование, градостроение, устойчивое развитие, ландшафт

N. V. Maksimenko, A. A. Klesch

LANDSCAPE - ECOLOGICAL PLANNING, AS EMBODIMENT OF ECOLOGICAL IMPERATIVE

The analysis of modern situation is done in the system of the landscape planning of territories, taking into account an existent legislative base. The special attention is paid to Law of Ukraine «About landscapes», high-quality development of which and adequate realization would allow to optimize the processes of the landscape planning for providing realization of ecological imperative of steady development.

Key words: landscape planning, town-planning, steady development, landscape.

